

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ของครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดขอนแก่น ซึ่งสามารถสรุปผลการวิจัยและนำข้อเสนอที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ ดังนี้

5.1 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.5.1 เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการเรียนการสอนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ของครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดขอนแก่น ในด้านการใช้หลักสูตร การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการสอน การวัดและประเมินผล

1.5.2 เพื่อเปรียบเทียบสภาพและปัญหาการเรียนการสอนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ของครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดขอนแก่น จำแนกตามขนาดโรงเรียน

5.2 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาสภาพและปัญหาการเรียนการสอนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ของครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดขอนแก่น มีขอบเขต ดังนี้

5.2.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ปีการศึกษา 2552 ของโรงเรียนที่เปิดสอนระดับมัธยมศึกษา ในจังหวัดขอนแก่น ซึ่งเป็นโรงเรียนต้นแบบและโรงเรียนที่มีความพร้อมการใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 จำนวน 37 โรงเรียน จำนวนครู 261 คน

5.2.2 กลุ่มตัวอย่าง

ครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ปีการศึกษา 2552 ของโรงเรียนที่เปิดสอนระดับมัธยมศึกษา ในจังหวัดขอนแก่น ซึ่งเป็นโรงเรียนต้นแบบและโรงเรียนที่มีความ

พร้อมการใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 จำนวนครู 160 คน สุ่มโดยใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) (บุญชม ศรีสะอาด, 2545)

5.2.3 ตัวแปรที่วิจัย

5.2.3.1 ขนาดโรงเรียน แบ่งออกเป็น 4 ขนาด (กรมสามัญศึกษา, 2540)

- 1) โรงเรียนขนาดเล็ก มีจำนวนนักเรียน 1 – 499 คน
- 2) โรงเรียนขนาดกลาง มีจำนวนนักเรียน 500 – 1,499 คน
- 3) โรงเรียนขนาดใหญ่ มีจำนวนนักเรียน 1500 – 2,499 คน
- 4) โรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ มีจำนวนตั้งแต่ 2,500 คนขึ้นไป

5.2.3.2 สภาพและปัญหาการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ในด้านการใช้หลักสูตร การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการสอน และการวัดและประเมินผล

5.3 วิธีดำเนินการวิจัย

5.3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1) ประชากรที่ใช้ศึกษาในงานวิจัยครั้งนี้ คือ ครูสอนวิชาสังคมศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ของครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดขอนแก่น ในปีการศึกษา 2551 จำนวน 37 โรงเรียน จำนวนครู 261 คน

2) กลุ่มตัวอย่าง คือ ครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 160 คน

5.3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 สภาพการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม แบ่งเป็น 4 ด้าน คือ ด้านการใช้หลักสูตร ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านการใช้สื่อการสอน ด้านการวัดและประเมินผล ลักษณะของแบบสอบถามเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ คือ ระดับสภาพปฏิบัติ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 ปัญหาการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับชั้นมัธยมศึกษา ของครูสังคมศึกษา แบ่งเป็น 4 ด้าน คือ ด้านการใช้หลักสูตร ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านการใช้สื่อการสอน ด้านการวัดและประเมินผล

ลักษณะของแบบสอบถามเป็น มาตรการส่วนประมาณค่า 5 ระดับ คือ ระดับปัญหา มากที่สุด มากปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

ตอนที่ 4 แบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับสภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบปลายเปิด เกี่ยวกับสภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

5.3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้ดำเนินการวิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1) โดยทำหนังสือขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจากบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยขอนแก่น เพื่อขอความร่วมมือไปยัง โรงเรียนที่สอนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ของครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดขอนแก่น ซึ่งเป็นโรงเรียนต้นแบบและโรงเรียนที่มีความพร้อมการใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ปีการศึกษา 2552

2) ผู้วิจัยจะดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยติดต่อขอความร่วมมือการเก็บรวบรวมข้อมูลจาก โรงเรียนที่เปิดสอนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ของครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดขอนแก่น ซึ่งเป็นโรงเรียนต้นแบบและโรงเรียนที่มีความพร้อมการใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ปีการศึกษา 2552

ผลการเก็บรวบรวมข้อมูลได้ส่งแบบสอบถามทั้งหมด 160 ชุด ได้รับแบบสอบถามเป็นฉบับสมบูรณ์คืน จำนวน 160 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100

5.3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่รวบรวมจากแบบสอบถาม ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าสถิติและเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยปฏิบัติดังนี้

1) ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม รายการสำรวจสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม 160 ชุด วิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ และหาค่าร้อยละ

2) ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามการศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอน วิเคราะห์โดยแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) หาค่าเฉลี่ยเลขคณิต และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

3) การเปรียบเทียบความแตกต่างของสภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอน วิเคราะห์จำแนกตามขนาดโรงเรียน โดยกลุ่มตัวอย่าง 4 กลุ่ม ใช้สถิติทดสอบโดย ANOVA

5.4 สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยสรุปได้ ดังนี้

5.4.1 สภาพการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ของครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดขอนแก่น

1. ด้านการใช้หลักสูตร พบว่า สภาพการจัดการเรียนการสอน โดยภาพรวมมีการปฏิบัติ อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.36, S.D. = 1.05$) โดยครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและ วัฒนธรรม ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่อง ปรับเนื้อหาวิชา และกำหนดตัวชี้วัดโดยตีความจาก คำอธิบายรายวิชาให้เป็นพฤติกรรมที่นำไปปฏิบัติได้ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.69, S.D. = 1.08$) และได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่อง ที่มีโอกาสเข้าร่วมประชุมสัมมนาปฏิบัติการ การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มี ค่าเฉลี่ยต่ำสุด อยู่ในระดับ ปานกลาง ($\bar{x} = 3.17, S.D. = 1.24$)

2. ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน พบว่า สภาพการจัดการเรียนการสอน โดย ภาพรวมอยู่ในระดับ มาก ($\bar{x} = 3.94, S.D. = 0.94$) โดยครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับ เรื่อง จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมี ทักษะทางสังคม เช่น การทำงานเป็นกลุ่ม มีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.31, S.D. = 0.67$) และได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับ เรื่อง การวิเคราะห์ผู้เรียนเป็นรายบุคคลเพื่อนำข้อมูลมาใช้วาง แผนการจัดการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.36, S.D. = 1.01$)

3. ด้านการใช้สื่อการสอน พบว่า สภาพการจัดการเรียนการสอน โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มาก ($\bar{x} = 3.94, S.D. = 0.94$) โดยครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ได้ แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับ เรื่อง จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทักษะทางสังคม เช่น การทำงานเป็นกลุ่ม มีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.31, S.D. = 0.67$) และได้แสดง ความ คิดเห็นเกี่ยวกับ เรื่อง การวิเคราะห์ผู้เรียนเป็นรายบุคคลเพื่อนำข้อมูลมาใช้วางแผนการจัดการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.36, S.D. = 1.01$)

4. ด้านการวัดและประเมินผล พบว่า สภาพการจัดการเรียนการสอน โดยภาพรวมอยู่ใน ระดับ มาก ($\bar{x} = 3.74, S.D. = 1.05$) โดยครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่อง กำหนดเกณฑ์การวัดและประเมินผลได้ครอบคลุม ทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ ด้านกระบวนการ ด้านคุณลักษณะ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.13, S.D. = 0.87$) และแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่อง การใช้วิธีการวัดและประเมินผล การสอนวิชา สังคมศึกษา ใช้การสัมภาษณ์ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 2.94, S.D. = 1.11$)

5.4.2 ปัญหาการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ของครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดขอนแก่น

1. ด้านการใช้หลักสูตร พบว่า ปัญหาการจัดการเรียนการสอน โดยภาพรวมมีปัญหาอยู่ในระดับ ปานกลาง ($\bar{x} = 3.14$, S.D. = 1.16) โดยครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาเรื่อง สาระการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาบางสาระมีความล้าหลังไม่ทันต่อเหตุการณ์ปัจจุบัน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.30$, S.D. = 1.10) และแสดงความคิดเห็น เรื่อง มาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัดของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 บางเรื่องไม่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและชีวิตประจำวันของผู้เรียน มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 2.78$, S.D. = 1.02)

2. ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน พบว่า ปัญหาการจัดการเรียนการสอน โดยภาพรวมมีปัญหาอยู่ในระดับ ปานกลาง ($\bar{x} = 3.17$, S.D. = 1.14) โดยครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหา เรื่อง การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ เช่น การเชิญวิทยากรท้องถิ่น การกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยมักมีข้อจำกัดด้านเวลาและงบประมาณมีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.35$, S.D. = 1.23) และแสดงความคิดเห็น เรื่อง มาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัดของแต่ละสาระการเรียนรู้มีขอบข่ายกว้าง ขากแก่ การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้มาตรฐานการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 2.84$, S.D. = 1.13)

3. ด้านการใช้สื่อการสอน พบว่า ปัญหาการจัดการเรียนการสอน โดยภาพรวมมีปัญหาอยู่ในระดับ ปานกลาง ($\bar{x} = 3.44$, S.D. = 1.22) โดยครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหา เรื่อง ครุมีเวลาในการผลิตสื่อการเรียนรู้น้อย เนื่องจากต้องทำงานพิเศษและต้องสอนรายวิชาอื่น ๆ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.68$, S.D. = 1.21) อุปกรณ์การสอนวิชาสังคมศึกษาที่เป็นเทคโนโลยี เช่น วีดิทัศน์ เครื่องฉาย ไม่เพียงพอ ($\bar{x} = 3.63$, S.D. = 1.13) และแสดงความคิดเห็น เรื่อง สื่ออุปกรณ์ที่จำเป็น เช่น แผนที่ ลูกโลกมีน้อย มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.33$, S.D. = 1.12)

4. ด้านการวัดและประเมินผล พบว่า ปัญหาการจัดการเรียนการสอน โดยภาพรวมมีปัญหาอยู่ในระดับ ปานกลาง ($\bar{x} = 3.24$, S.D. = 1.58) โดยครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหา เรื่อง ผู้เรียนไม่เอาใจใส่ในการทำข้อสอบแบบอัตนัย จึงไม่สามารถวัดตามสภาพจริง ได้มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.53$,

S.D. = 1.12) และแสดงความคิดเห็น เรื่อง ผู้สอนจัดทำแบบทดสอบวัดและประเมินผลประสพความ
 ยุ่งยาก เนื่องจากขาดวัสดุอุปกรณ์ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 2.89$, S.D. = 1.19)

5.4.3 การเปรียบเทียบสภาพการจัดการเรียนการสอนของครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา
 ศาสนาและวัฒนธรรม ในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน ในด้านการใช้หลักสูตร ด้านการใช้สื่อการสอน
 ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านการวัดและประเมินผล พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมี
 นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

5.4.4 การเปรียบเทียบปัญหาการจัดการเรียนการสอนของครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา
 ศาสนาและวัฒนธรรม ในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน ในด้านการใช้หลักสูตร ด้านการจัดการเรียน
 การสอน ด้านการใช้สื่อการสอน ด้านการวัดและประเมินผล พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมี
 นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

5.5 ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยที่กล่าวมา ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการนำไปประยุกต์ใช้และข้อเสนอแนะ
 สำหรับการศึกษาครั้งต่อไป ดังนี้

5.5.1 ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. ผู้บริหารสถานศึกษา หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีการจัดอบรมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ
 จัดทำหลักสูตรสถานศึกษา การออกแบบการจัดการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและอาศัย
 กระบวนการวิจัย การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่มีในท้องถิ่นและส่งเสริมการวัดและ
 ประเมินผลโดยใช้แบบสอบถาม แก่ครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
 อันจะเป็นการส่งเสริมและพัฒนารเรียนการสอน เข้าใจถึงมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด และ
 สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษา
 ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไข ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพผู้เรียน
 ต่อไป

2. ผู้บริหารสถานศึกษา หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรเห็นความสำคัญการจัดกิจกรรม
 การเรียนรู้ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ เช่น การเชิญวิทยากรท้องถิ่น การจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตย
 การจัดให้ครูมีเวลาในการผลิตสื่อการสอน และส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทักษะการคิดวิเคราะห์ โดย
 การวัดและประเมินผลด้วยแบบทดสอบอัตนัย

5.5.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร
 แกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ของครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา

และวัฒนธรรม ในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดขอนแก่น เท่านั้น ควรมีการศึกษาวิจัยในรายวิชาอื่น ๆ

2. การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ของครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดขอนแก่น ซึ่งเป็น โรงเรียนต้นแบบและโรงเรียนที่มีความพร้อมการใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เท่านั้น ควรมีการศึกษาวิจัยกับกลุ่มตัวอย่างที่กว้างมากกว่านี้ เช่น วิจัยกับโรงเรียนในระดับเขตตรวจราชการ ระดับภาค หรือระดับประเทศ